

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Наталя Азарова

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Останнім часом в нашій країні відбуваються істотні зміни в різних галузях економіки, політики, науки. Процес інтеграції України у світову спільноту супроводжується перетвореннями й у гуманітарній сфері. Як зазначається у доповіді Національної академії наук України, важливим спрямуванням усієї гуманітарної політики держави повинен стати курс на якісне оновлення всієї гуманітарної сфери українського суспільства [4, с. 47]. Україна потребує фахівців, конкурентноспроможних на ринку праці, компетентних у своїх галузях. Визначна роль у формуванні й становленні творчої особистості належить освіті. Одним із напрямів модернізації системи вищої освіти є впровадження у навчальний процес інноваційних технологій, важливе місце серед яких належить інтерактивним.

Сутність інтерактивного навчання висвітлено у працях К. Баханова, О. Глотова, В. Гузеєва, В. Дубінського, М. Кларіна, Н. Побірченко, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятакової, Н. Солодюк та ін. Проте проблеми впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання мовних дисциплін курсантів та студентів вищих юридичних закладів освіти є недостатньо розробленими й потребують подальшого вивчення.

Мета статті полягає у розкритті специфіки інтерактивного навчання у вищій школі при підготовці майбутніх юристів, висвітленні досвіду використання інтерактивних технологій на заняттях з риторики у вищих юридичних закладах освіти.

Інтерактивне навчання становить концептуально новий тип організації праці. Як зазначають О. Пометун та Л. Пироженко, суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють [5, с. 9]. Інтерактивне навчання – це навчання у діалозі, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і студентів, це така форма організації пізнавальної діяльності, у процесі якої створюються умови для всебічного розвитку особистості студента.

Інтерактивні технології навчання включають у себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові і навчальні умови

й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів [1, с. 12].

В інтерактивних технологіях змінюється схема комунікації в навчальному процесі: важливим стає міжособистісний взаємний мовленнєвий контакт між мовцями. Студент відчуває свою рівнозначність з викладачем як суб'єкт навчально-виховного процесу. Роль викладача розширюється: він не просто здійснює контроль, а перш за все виступає координатором і консультантом, виявляє труднощі, які виникають у студентів, прогалини у їх знаннях, реалізуючи індивідуальний та диференційований підходи до їх навчання.

У Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ ефективно впроваджуються інтерактивні технології навчання у процесі мовленнєвої підготовки майбутніх юристів. Серед гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування мовнокомунікативної компетенції особистості, особливе місце належить риторичі. «Вміння побудувати розгорнутий монолог з фахової проблематики і приємно його виголосити, аргументовано дискутувати, природно вести цікаву бесіду чи конструктивний діалог, знайти своє місце у полілозі, ненав'язливо підтримувати розмову, доречно зауважити чи просто шляхетно звернутися і пошанувати співрозмовника або слухачів, маючи гарне чуття і смак до мови – цьому вчить лінгвістична риторика» [3, с. 520].

Проілюструємо використання інтерактивних технологій на семінарських заняттях з риторики. Ефективність занять багато в чому залежить від організації і методики їх проведення, в основу яких покладено особистісно-орієнтований підхід, відповідно до якого центр навчання зосереджений навколо того, хто навчається, й головною метою навчання стає розвиток особистості студента.

Система роботи на занятті повинна бути спрямована на взаємодію та залучення всіх студентів до активної пізнавальної діяльності, адже кожен має відчувати, що від його особистого внеску у спільну діяльність залежатиме результат праці. Саме з цією метою використовуємо на заняттях технології кооперативного та колективно-групового навчання. Кооперативне навчання здійснюється як у групах, так і в парах, що сприяє високій активності колективу.

Парна робота дозволяє курсантам і студентам з одного боку проявити свою індивідуальність, лідерські якості, з іншого – навчитися слухати партнера, врахувати його думку, отримати нову інформацію й разом віднайти спільне рішення проблеми. Викладач може об'єднувати студентів у пари за їх бажанням або на власний розсуд, враховуючи рівень знань (сильний-слабкий), ступінь їх активності. Учасники можуть об'єднуватися у пари довільно у процесі обговорення певної проблеми або працювати з постійними партнерами. Пари можуть змінюватися впродовж заняття, що створює умови для залучення всіх студентів у роботу,

допомагає зняти психологічне напруження в колективі, надає студентам можливість відчувати себе впевненіше.

Для парної роботи можна запропонувати завдання на складання діалогів на запропоновану тему. Наприклад: 1. Вам потрібно проконсультуватися щодо наукової літератури для підготовки реферату а) з науковим керівником, б) зі своїм однокурсником. Складіть варіанти діалогів ділової телефонної розмови, дотримуючись етикетних правил. 2. Уявіть, що до вашого навчального закладу завітав журналіст. Спрогнозуйте його можливі запитання про роль культури мовлення у професійній діяльності юриста та запропонуйте відповіді.

Ефективною є парна робота і для здійснення взаємоконтролю й актуалізації набутих раніше знань. Наприклад, на початку заняття, розбивши групу на пари, можна здійснити перевірку знання раніше вивченого матеріалу шляхом постановки учасниками пари запитань один одному.

Для розв'язання складних проблем, що потребують колективного рішення, використовуємо технологію роботи у малих групах. Доречно застосовувати цю технологію для роботи з великими обсягами інформації за умов браку часу для ознайомлення й усвідомлення її всіма студентами.

Так, наприклад, для аналізу й усвідомлення курсантами та студентами особливостей ораторської майстерності видатних судових ораторів, використовуємо зазначену технологію. Кожна група отримує текст промови судового оратора й повинна за певний час ознайомитися з ним, визначивши риторичні прийоми, що використовує автор. Потім представник групи повідомляє результати роботи іншим групам. У кінці всі студенти аналізують роботу й роблять узагальнену характеристику використаних риторичних прийомів у судових промовах видатних зарубіжних та вітчизняних ораторів-юристів.

Для всебічного аналізу різних прийомів активізації уваги слухачів пропонуємо кожній групі ознайомитися з текстом промови й виголосити її, використавши певні прийоми активізації уваги аудиторії (можна окреслити для кожної групи або надати можливість курсантам та студентам самим їх обрати): постановка запитань, звертання, невербальні засоби спілкування, наочність, використання власного досвіду, історичні приклади тощо.

Застосування технології роботи в малих групах вимагає чіткої схеми роботи: інструктаж курсантів та студентів (поділ учасників на групи, розподіл ролей всередині груп (головуючий, секретар, доповідач) й повідомлення про функцію кожного в групі), подання завдань кожній групі, презентація результатів роботи, аналіз і підбиття підсумків.

До технологій колективного навчання можна віднести словесну дуель або турнір, що може проводитися на кожному занятті з метою актуалізації й перевірки отриманих студентами знань. Зазвичай навчальна група поділяється на команди: ті, хто будуть ставити запитання, ті, хто

відповідатимуть на них, та експерти, що аналізуватимуть коректність запитань, повноту й правильність відповідей на них. Упродовж відведеного часу студенти змінюють свої ролі. Застосування такої технології активізує мисленнєво-мовленнєву діяльність студентів.

Організуючи кооперативну й колективно-групову роботу студентів, потрібно пам'ятати: у кожній студентській аудиторії завжди є сильні, активні студенти та студенти з невисоким рівнем знань, тому, формуючи пари і групи, викладач має не тільки враховувати особисте бажання студента працювати з конкретними людьми, а й готовність особистості до повної реалізації своїх здібностей, розкриття рівня інтелектуальної спроможності. Незважаючи на те, що кінцевим результатом роботи у парах чи групах є винайдення спільного рішення, не можна нівелювати заслуги кожного учасника, тому саме від викладача залежить створення умов для повного розкриття особистих якостей студентів, прояву їх амбіцій та подальшого винесення заохочення за результатами виконання завдань.

Юристу за родом своєї діяльності доводиться здійснювати постійні міжособистісні мовленнєві контакти з різними людьми. Від того, наскільки точно, доречно й об'єктивно подасть фахівець інформацію, залежатиме результат справи, а іноді й доля людини. Тому бездоганне володіння мовою стає запорукою успіху професійної діяльності правника. З метою активізації мисленнєво-мовленнєвої діяльності курсантів та студентів застосовуємо технологію «Навчаючи – учусь». Студентам пропонується по черзі ознайомитися з певною інформацією, а потім якомога точніше передати її своєму товаришеві. Наприклад, для цього можна використовувати реальні звіти про скоєння дорожньо-транспортних пригод, вчинення злочинів тощо. Як показує практика, не всі студенти здатні точно й швидко передати інформацію, пропускають деталі, а іноді взагалі не надають їм особливого значення. Застосування саме цієї технології розвиває у студентів ерудицію, пам'ять, виховує сумлінне ставлення до роботи, прищеплює почуття високої відповідальності за сказане слово.

Істотне значення для становлення особистості майбутнього правника має застосування імітаційно-ігрового підходу до організації навчальної діяльності. Рольова гра, що імітує майбутню професійну діяльність, сприяє виробленню у курсантів та студентів професійних умінь і навичок, передбачених кваліфікаційною характеристикою спеціаліста. Ігрова модель навчання дозволяє молодій людині не тільки відчувати себе у певній комунікативній ролі, а й виявити свої емоції, інтелектуальні здібності, творчу уяву.

Як правило, технологія навчання у грі передбачає чіткі етапи: 1) підготовка до гри (визначення фабули, розподіл ролей, інструктаж учасників гри, підготовка ролей); 2) проведення гри, що включає

програвання ситуацій і ролей кожним учасником; 3) рефлексія, аналіз студентами проведеної гри. Зазвичай процес підготовки до гри потребує значних зусиль: необхідно розробити фабулу, розподілити ролі, чітко визначивши мету й сутність кожної з них, продумати можливі варіанти рішення проблем, запитання та можливі відповіді, визначити хронометраж.

Особливо корисними для майбутньої діяльності правників є рольові, імітаційні ігри та симуляції або ситуаційні моделювання. Використання імітацій та симуляцій дозволяє не тільки виконати дії, що повторюють явища навколишньої дійсності, а відтворити у спеціально створених для цього умовах реальні ситуації професійного життя. Темати для рольових ігор, імітацій можуть бути такі: «Проведення допиту», «Проведення очної ставки», «Відтворення обстановки та обставин події», «Пред'явлення особи для впізнання» тощо.

Найкраще відчуті себе у різних комунікативних ролях допомагає проходження практики курсантами та студентами на базі підрозділів органів внутрішніх справ. Саме під час цієї роботи курсанти мають можливість у реальному часі брати участь у проведенні слідчих дій, на практиці відчуті себе у певній ролі, а значить скоригувати якість мовленнєвих ситуацій, що виникають потім на семінарських заняттях.

Однією з дієвих технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення, розумових здібностей студентів є дискусія. Як зазначає О. Любашенко, стимулююча функція дискусії (у формах диспуту, круглого столу, аналізу життєвих ситуацій, мозкового штурму) виявляється в актуалізації основних інтелектуальних потреб молодшої людини: в отриманні нових знань та в самовияві на тлі колективу [2, с. 6].

Під час дискусії актуалізуються не тільки знання, а й активізуються творчі можливості студентів. Участь у дискусії дозволяє кожному, спираючись на систему своїх духовних поглядів і цінностей, розкрити внутрішній потенціал, надає можливість для самовираження.

Проведення дискусії включає в себе як підготовчий, так і безпосередньо комунікативний етап. Важливою є підготовка до проведення дискусії. Треба не тільки обрати цікаву й суперечливу тему, а й продумати запитання, хід проведення. Зазвичай темою для дискусії виступає суперечливе, проблемне питання, що не має однозначної відповіді. Так, для обговорення можна запропонувати такі теми: «Реформування системи МВС: за і проти» або «Заборона паління у громадських місцях: міф чи реальність». Під час дискусії треба створити відповідний психологічний клімат у колективі, уникати мовленнєвої агресії, сприяти формуванню культури ведення спору. Викладач має стежити за порядком виголошення думок, їх доцільністю, дотриманням коректної поведінки учасників один до одного.

Основою кожного публічного виступу є діалектична тріада: теза, аргумент, спосіб доведення. Формуванню навичок аналізу, доведення й

спростування інформації присвячено кожне семінарське заняття з дисципліни «Риторика». Для обговорення можна запропонувати тези, вислови відомих філософів, письменників, істориків, юристів. Наприклад, «Зло – це нездійснене добро» (М. Бердяєв), «З усіх утрат втрата часу – найтяжча» (Г. Сковорода).

Темою для дискусії можуть бути дві протилежні тези, наприклад, «Обов'язок оратора говорити правду» (Сократ) та «Люди повинні більше брехати. Коли говорять правду, ось тоді все і розвалюється» (П. Таранов).

Цікавими технологіями є технологія «Займи позицію», мета якої – обґрунтування студентами позиції «за» або «проти» обговорюваного питання та знайомство з альтернативними поглядами на ту чи іншу проблему, й технологія «Зміни позицію», що дозволяє стати на місце іншої людини, врахувавши її думку, формує вміння виробляти комунікативні стратегії, розвиває навички аргументації, активного слухання.

Технологія «Мозковий штурм», що ефективно застосовується нами на заняттях, передбачає активізацію мисленнєво-мовленнєвої діяльності студентів, адже основною метою цієї технології є зосередження на конкретній проблемі, наведення максимальної кількості ідей щодо її розв'язання й вибір найбільш оптимального варіанту рішення із них. Реалізація цієї технології можлива завдяки залученню всіх учасників колективу для обговорення або роботі студентів у складі малих груп. Важливо при використанні цієї технології заохочувати студентів до наведення різноманітних ідей, іноді на перший погляд зовсім абсурдних. Так, для обговорення проблеми «Безконфліктне спілкування: міф чи реальність?» наводимо групу активізуючих запитань: Що таке спір? Що таке конфлікт? Чи завжди спір переростає у конфлікт? Як уникнути конфліктів? Як розв'язати ситуацію, якщо конфлікт вже стався? Для розкриття теми «Комунікативні стратегії у професійній діяльності юриста» пропонуємо запитання: Що таке комунікативна стратегія? Які види комунікативних стратегій ви знаєте? Чи використовуєте ви маніпулятивні комунікативні стратегії? Якщо так, то з якою метою? Які комунікативні стратегії варто використовувати у вашій майбутній діяльності?

Для узагальнення отриманої на занятті інформації доречно застосувати технологію «Мікрофон». Ця технологія дозволить кожному підбити підсумок заняття, з'ясувавши, що саме він запам'ятав, з'ясував, проаналізував тощо. Розпочати обговорення можна зі слів: «У результаті обговорення я з'ясував...», «Після вивчення теми можна зробити висновок...» тощо.

Під час використання інтерактивних технологій можуть виникати певні труднощі: підготовка до заняття вимагає значних затрат часу з боку перш за все викладача, у студентській аудиторії, у якій завжди є сильні та слабкі за рівнем знань студенти, можуть спостерігатися прояви пасивності й нерішучості тощо. Втім прагнення викладача і студентів до високих

результатів у навчанні дозволить їх подолати.

Отже, впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес вищих юридичних закладів освіти здатне істотно підвищити якість мовленнєвої підготовки майбутніх правників. Як показує досвід, застосування кооперативних, колективно-групових технологій, технологій опрацювання дискусійних питань, рольових та імітаційних ігор сприяє кращому оволодінню курсантами та студентами навчальним матеріалом й вищому рівню його засвоєння, розвиває індивідуальні здібності студентів, самодисципліну, самоконтроль, навички аналізу й синтезу інформації, підвищує мотивацію до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / [Н. Г. Балицька, О. А. Біда, Г. П. Волошина та ін.] ; за заг. ред. Н. С. Побірченко. – К. : Наук. світ, 2003. – 138 с.
2. Любашенко О. В. Українська мова: активні методи і форми навчання у вищій школі : навчальний посібник / Олеся Вадимівна Любашенко. – [4-те вид.]. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 144 с.
3. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» / Любов Іванівна Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015 : нац. доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця (та ін.). – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.